

งานทดลองการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยสมัยใหม่ (โนรา)

Cresting Contemporary Nora Dance

จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์*

บทคัดย่อ

ในปี พ.ศ.2558 ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ การเป็นประชาคมอาเซียน ตามปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน โดยจะเป็นประชาคมที่ประกอบด้วย 3 เสาหลักซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันหนึ่งในข้อตกลงได้พูดถึง ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

สำหรับผู้ทำงานสร้างสรรค์ในด้านศิลปะการแสดง การที่ประเทศไทยนั้นจะสามารถดำรงความเข้มแข็งในด้านสังคมวัฒนธรรมได้นั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีการสืบทอด และพัฒนาอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย โนรา ถือว่าเป็นการรำที่งดงาม มีความเป็นพื้นถิ่นแต่ขณะเดียวกันก็มีลักษณะร่วมกับการงานศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาคของตนได้ของไทย รัฐทางเหนือของมาเลเซีย การศึกษาเรื่อง โนรา ในครั้งนี้เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนางานร่วมสมัยจากโนราของภาคใต้ มุ่งเน้นการพัฒนางานที่มีความพ้องกับงานดั้งเดิม โดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์และแนวคิดแบบสากล สร้างสรรค์ผลงานทดลอง 3 ชิ้น 1. บิน 2. คล้องหงส์ 3. กรายท่า 1 ผลการทดลอง พบแนวทางการพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 นักแสดง นักศึกษา ที่มีพื้นฐานจากโนราจะมีต้นทุน (ท่าโนรา) จึงสามารถปรับใช้งานได้ สิ่งสำคัญสำหรับนักแสดงแบบประเพณีคือการเปิดใจยอมรับ และทำความเข้าใจจึงจะสามารถพัฒนากระบวนการจากแนวความคิดได้ สำหรับ นักแสดง อาจารย์ ศิลปิน การนำอาจารย์ ศิลปินที่มีองค์ความรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติในการทำงาน ทำให้เกิดการเสริมสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจต่องานศิลปะร่วมสมัย

ส่วนที่ 2 การแสดง ผู้สร้างสรรค์ได้ค้นพบแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์และแนวคิด-หลักการออกแบบมาใช้เพื่อสร้างงานศิลปะใหม่ที่พัฒนามาจากวรรณกรรมของไตนานาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์โนราพื้นบ้านที่ไม่ใช่การทำซ้ำกับงานแบบประเพณีก่อให้เกิดรูปแบบการสร้างฟอร์มใหม่ รูปแบบการดำเนินเรื่องใหม่ และการสร้างมิติให้กับการแสดงและตัวละคร

ผลการทดลองสร้างงานทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จะสามารถสร้างอัตลักษณ์ทางความคิดที่สัมพันธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมเดิมในการอนุรักษ์ รักษาและพัฒนาไป เพื่อตอบสนองสังคมประชาคมอาเซียนในอนาคตต่อไป

* อาจารย์คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

In 2015, Thailand is going to be part of ASEAN Economic Community follows by ASEAN declaration. ASEAN Economic Community is consisting of 3 main related factors. The one of agreement is ASEAN Socio-Cultural. (ASCC) For the one who works in the creation of Arts and Performance Part. Keeping the strong image of Socio-Cultural of Thailand, we need to emphasize “the creation of community identity” which is inherited. It still develops from time to time. “Nora Dance” is a traditional dance of Southern Thailand. “Nora Dance” is not only a pretty perfect local dance, but also present co-characteristic with regional culture of Southern Thailand and Northern State of Malaysia.

The purpose of study “Nora Dance” is for searching the developing trend of Contemporary Dance which is based on “Nora Dance”. We will emphasize the developing of dance in harmony with original by both aiming to inter-creation and inter-trend. This can imply to 3 kinds of practicing step. 1. Bin (Flying Posture) 2. Klong Hong (Catching Swan Posture) 3. Kray Tha (Changing Posture)

The result of practicing is divided in to 2 parts

Part 1 : The actor, the actress, the student, the one who ever learnt “Nora Dance”, they will have the advantage of basic posture. So, they can apply the posture with their basic skill. The most important thing for traditional actor/actress is open-mind, try to understand and accept. These processes can be assisted them to develop the idea. Set up the meeting for all actors/actresses, teachers, artists who had differed of knowledge, it can lead them to exchanging of idea, working attitude, even brain storms. This process will bring them to reinforce the knowledge of Contemporary Arts.

Part 2 : Performance, the creator finally found the idea to apply both creation and design process for launching new Art which was developed from Thai Literature, Thai Dance and Local “Thai Nora Dance”. The mentioned result is not a traditional copy. It effects to the creation of new form, new model of running story, including the image creation of each performance & character.

Refer to the mentioned result; it can build up the identity of thinking that is related to keep, to conserve the old culture, to keep the old culture and to develop the old culture by responding the ASEAN Community.

ความสำคัญ

โนรา หรือรำโนรา ทางภาคใต้ของประเทศไทยมีความเป็นพื้นบ้านพื้นถิ่น ถือว่าเป็นการรำที่มีความงดงามวิจิตรไม่เฉพาะในพื้นที่ 5 จังหวัดรอบทะเลสาบสงขลา แต่ขณะเดียวกันก็มีลักษณะร่วมกับงานศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาคตอนใต้ของไทย รัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย อีกทั้งทางชุมชนในเกาะสุมาตรา การศึกษาทดลองการสร้างสรรคงานการแสดงและค้นหาแนวการพัฒนาสร้างภาษาท่ารำจากโนราในครั้งนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ศิลปินและผู้ฝึกฝนโนราได้ทดลองสร้างสรรคงานใหม่ได้เอง นอกเหนือจากการสร้างงานแบบเก่าเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมการรำแบบประเพณีหรือการรำประกอบวงดนตรีเพื่อเป็นมหรสพสร้างความบันเทิงเท่านั้น แต่ศิลปินและนักเรียนจะสามารถสร้างสรรคงานใหม่ในเชิงศิลปะที่นำความรู้แนวคิดการเต้น การรำ และภาษาท่าทางแบบสากลมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรคงานศิลปะร่วมสมัยที่ยังคงพื้นฐานด้านความงามทางศิลปะของโนราไว้ได้อีกด้วย

เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจต่องานศิลปะร่วมสมัยของไทยในปัจจุบัน กับแนวคิดที่จะเชื่อมโยงกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคและโลกาภิวัตน์ การเริ่มต้นศึกษาศิลปะของโนรา ผ่านครู-ศิลปินโนรา (ได้แก่ ผศ.ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์) และนักศึกษา เอกการรำโนรา ของมหาวิทยาลัยทักษิณที่ได้นำการสืบทอดโนราออกจากบริบทของพิธีกรรมมาสู่พื้นที่การศึกษาแบบสมัยใหม่น่าจะช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์งานใหม่ และวิเคราะห์ศิลปะการรำโนรา และนำภาษาท่าทาง ลีลาการรำ มาใช้ในเงื่อนไขที่แตกต่างน่าจะช่วยในการพัฒนางานร่วมสมัยจากศิลปะของโนราภาคใต้

การศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการรำโนราในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้กระบวนการสร้างสรรค์และแนวคิดหลักการออกแบบสร้างงานเต้นรำที่เป็นสากลมาใช้เพื่อสร้างงานศิลปะใหม่ที่พัฒนามาจากการเรียนโนรามาตรฐานในระบบการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาเฉพาะตนของผู้วิจัยในเชิงการออกแบบกิจกรรมในการพัฒนาชิ้นงานและแบบฝึกหัดสำหรับผู้รำ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์การใช้ปฏิภาณในการเต้น และรำโนรา

ความคิดหลัก

ข้าพเจ้าในฐานะเป็นผู้วิจัยได้ทดลองศึกษาโดยฝึกฝนแม่ท่า 12 ท่าของโนรา และออกแบบกระบวนการทำงานและออกแบบลีลาเพื่อสร้างผลงานการแสดง 3 ชิ้น โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์งานดังนี้

- พัฒนางานร่วมสมัยจากโนราของภาคใต้โดยมุ่งเน้นการพัฒนางานที่มีความพ้องกับงานดั้งเดิม (การรำคล้องหงส์) โดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์และแนวคิดแบบสากล
- สร้างสรรคผลงานทดลองสามชิ้น ที่เป็นผลงานใหม่ไม่ใช่การทำซ้ำกับงานแบบประเพณี

การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมก่อนการลงปฏิบัติภาคสนามของผู้วิจัยนั้น ผู้วิจัยและนักแสดงในโครงการนี้ได้ทบทวนทั้งในด้านการฝึกปฏิบัติ และทบทวนวรรณกรรมที่มีความพ้องในเรื่องการ “คลังหงส์” อันเป็น “สื่อการแสดง” สำคัญในพิธีกรรม โนราโรงครู

- การฝึกท่ารำ ท่าพื้นฐานของรำโนรา ทั้ง 12 ท่า จากผศ.ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์
- ศึกษาวรรณกรรมที่มีเรื่องราวสัมพันธ์กับการ “คลังหงส์” ในพิธีกรรมโนรา ผู้วิจัยเรียนรู้ว่ามีชาดก 2 เรื่องที่มีนายพรานคลังจับหงส์ และมีตัวละครครึ่งมนุษย์ครึ่งนก หรือนางมโนราห์ เรื่องทั้งสองปรากฏใน ปัญญาชาดก เรื่องแรก คือ พระสุธน-มโนราห์ และ หงส์ทรงธรรม

- พระสุธน-นางมโนราห์ เรื่องราวจากปัญญาชาดกเป็นเรื่องที่โนราภาคใต้ใช้ในการแสดงเช่นกัน แม้จะมีเรื่องราวและความหมายแตกต่างกัน แต่การรำที่มีนายพรานคลังจับนางกินรีนั้นใกล้เคียงกับการที่พรานรำคลังโนรา ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ปี พ.ศ. 2498 กรมศิลปากรได้ปรับปรุง และสร้างสรรค์การแสดงชุด พระสุธน-มโนราห์ขึ้น ละครุชาตรีทวงเครื่องเรื่องนี้มีผู้คนรู้จักนางมโนราห์มากที่สุด การรำมโนราห์บูชายันต์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ทำให้ศิลปินผู้รำเป็นที่รู้จัก และเรื่องของนางมโนราห์มีการผลิตซ้ำมากที่สุด ในต้นปี 2500 ได้มีการแสดงบัลเลต์เรื่อง “มโนราห์” โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง จากนั้นก็มีการสร้างเป็นภาพยนตร์ ละครุโทรทัศน์ และในการแสดงรูปแบบต่างๆ เช่น หุ่นกระบอก โมเดิร์นแดนซ์ ภาพวาด ปูนปั้น ฯลฯ ล่าสุดเป็นสเปตโฆฆณาลินคำโนโทรทัศน์ (สมฤทธิ ลือชัย จากวรรณกรรมท้องถิ่น สุนาฏศิลป์สุวรรณภูมิ : สุธน-มโนราห์)

- หงส์ทรงธรรม ในอรรถคาถาเรื่องหงส์ทรงธรรม มาจากชาดกนอกนิบาต หมายถึงชาดกที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นชาดกที่ภิกษุชาวเชียงใหม่ได้รวบรวมเรื่องราวมาจากนิทานพื้นบ้านไทยมาแต่งเป็นชาดก ขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2000 - 2200 ชาดกนี้เรียกอีกชื่อว่า “ปัญญาชาดก” แปลว่า ชาดก 50 เรื่อง และรวมกับเรื่อง 1 ในปัจฉิมภาคอีก 11 เรื่อง รวมเป็น 61 เรื่อง (นยะดา เหล่าสุนทร ปัญญาชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย)

- การรำคลังหงส์ ในพิธีกรรม โนราโรงครู ใช้รำเฉพาะในพิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ และพิธีเข้าโรงครูเท่านั้น เพื่อให้พิธีสมบูรณ์ในการรำใช้ผู้รำ 8 คน โดยโนราใหญ่เป็น “พญาหงส์” โนราคนอื่นๆ อีก 6 คนเป็นหงส์ และผู้รำเป็นพราน 1 คน วิธีรำสมมติท้องเรื่องเป็นสระขอโนดาต จากนั้นจึงร้องบททำนองกลอนพญาหงส์ ตอนที่หงส์กำลังร้องกลอนบททำนองพญาหงส์ พรานจะออกมา เพื่อเลือกคลังพญาหงส์ เมื่อจบกลอนพรานเข้าจุมโจมไล่คลังหงส์ ดนตรีเชิด หงส์วิ่งหนี เป็นรูป “ยันต์เต่าเลือน” นายพรานไล่คลังได้พญาหงส์ พญาหงส์ใช้สติปัญญาจนสามารถหลุดพ้นจากบ่วงเป็นการจบการรำ เชื่อกันว่าการรำคลังหงส์ในโรงครูทั้งตัวพญาหงส์คือโนราใหญ่ ในพิธีมีการทวงบรรพบุรุษตา-ยาย (พิทยา บุชวรัตน์ 2535 โนราโรงครูตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง)

- ศึกษาแนวคิดในการนำโนรามาสู่ระบบระเบียบการศึกษา ผศ. ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ เป็นชาวอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ได้รับการฝึกฝนการรำโนราจากญาติข้างบ้าน ขณะที่ยังเรียนอยู่ชั้น

ประถมศึกษาเป็นเบื้องต้น ต่อมาเมื่อได้เข้าเรียนที่วิทยาลัยครูสงขลาที่ได้รับการฝึกโนราอย่างจริงจัง จาก อาจารย์สาโรช นาคะวิโรจน์ และได้รับการครอบมือจากขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) ซึ่งเป็น อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางโนราอย่างแท้จริง ผศ.ธรรมนิตย์ มีผลงานการแสดงมากมายทั้งในประเทศ และต่างประเทศ มีความสามารถในการรำโนราไม่ว่าจะเป็นกรำรำคล้องหงส์ การรำแทงเข้ เสียยิ่ง ดี นอกจากนี้ ผศ.ธรรมนิตย์ ยังนำเอาโนราเข้าไปสู่ระบบการศึกษา ทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ด้วยเหตุผลที่ต้องการจะเผยแพร่องค์ความรู้ อนุรักษ์และสืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้าน โนราอย่างเป็นระบบ ปัจจุบัน ผศ.ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ เป็นประธานสาขาวิชา ศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยทักษิณ จากการรำ “คล้องหงส์” มีการประดิษฐ์สร้างสรรคขึ้นนอกบริบทของพิธีกรรมโนราโรงครูออกแบบโดย ผศ.ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ เพื่อใช้ในการแสดง (สัมภาษณ์ ผศ. ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์²⁾)

กระบวนการสร้างงาน และ แนวคิดที่สะท้อนจากงานสร้างสรรค์

ในการวิจัยทดลองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการในรูปแบบของการทำการฝึกอบรมปฏิบัติการ และมีการพัฒนาผลงานสั้นๆในลักษณะงานทดลอง ที่ยังไม่สมบูรณ์ (Work in Progress) จากการฝึกอบรมปฏิบัติการแต่ละครั้งที่มีช่วงเวลาที่ห่างกัน ซึ่งในบทความนี้ ขอเสนอ 3 ผลงานด้วยกัน ได้แก่

1. บิน เทคนิคดนตรี และใช้พื้นที่ร่วมกัน
2. คล้องหงส์ เล่าเรื่องที่ฟ้องสถานการณ์ ตัวละครแตกต่างกันนำมาสู่ ลีลาท่ารำในการแสดงที่แตกต่าง
3. กรายท่า 1 (เล่าเรื่อง นางมโนราห์ และพราหมณ์ในการคล้องหงส์ ที่ต่างเวลา และพื้นที่ บนเวทีเดียวกัน)

บิน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 เดือน ตุลาคม 2556

สถานที่ : มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผลงานจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจากท่าสัตว์โนรา ท่านก ผูกนกในสระและพญาหงส์

ผู้วิจัย : พัฒนาการกระบวนการ: อาจารย์จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์

นักแสดง : ผศ. ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ (อาจารย์ ศิลปินโนรา)
 อาจารย์ จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ (นักเต้นร่วมสมัย / บัลเลต์)
 อาจารย์ วรรณศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ (นักแสดง / ละครร่วมสมัย)
 อาจารย์ ธนพร แสนอ้าย (นักรำไทย/ ละครร่วมสมัย)

นักศึกษา เอกโนราที่มหาวิทยาลัยทักษิณจำนวน 10 คน ระยะเวลาการซ้อม 3-5 วัน

² สัมภาษณ์ ผศ. ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๖

ขั้นตอนการทำงาน

1. ฝึกพื้นฐานท่ารำ แม่ท่าของโนราภาคใต้ เพื่อเข้าใจการจัดระบบระเบียบร่างกาย ภาษากาย ทำความงดงาม ตามแบบแผน

ภาพที่ 1 ภาพท่ารำโนรา 12 ท่า

โดย จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2556

2. เตรียมร่างกายกับนักศึกษาโนรา โดยการดัดสันสรีลาท่าทางจากการใช้เพลงคลาสสิก ใช้ท่ารำที่เป็นอิสระสร้างลีลาการรำให้สอดคล้องกับจังหวะของเพลง โดยใช้พื้นฐานของการรำแบบโนราเตรียมความพร้อมของนักศึกษาทางด้านร่างกายและทำความเข้าใจเรื่องการคิดงานแบบสร้างสรรค์จนนำไปถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์องค์ความรู้ของร่างกายที่จัดระบบแบบโนราและความรู้แบบสากล

3. นำหลักของดัดสันสรีลา การเปลี่ยนเงื่อนไขของเวลา และสถานที่ จัดสร้างบรรยากาศใหม่ ผ่านดนตรีคลาสสิกแบบตะวันตกเรียนรู้จักการดัดสันสรีลา(improvisations)คือสร้างลีลาใหม่จากความรู้สึกที่ได้ฟังเพลงที่แตกต่างจากที่คุ้นเคย โดยใช้เพลงสากลคลาสสิกเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ (Atmosphere) สร้างแบบฝึกหัดโดยโจทย์ สถานการณ์เงื่อนไขพื้นที่ที่แตกต่างจากเวทีแบบขนบประเพณี

ภาพที่ 2-3 ภาพท่าสัตว์ในโนรา

โดย จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2556

สร้างพื้นที่ : โดยกำหนดพื้นที่ให้เป็นสระน้ำกว้างใหญ่ ช่วงเวลาเช้าที่สงบ

สร้างเพลง : กำหนดด้วยเสียงเพลง ที่เลียนแบบเสียงธรรมชาติ

นักแสดง : นักแสดงหนุ่มสาว จำนวน 10 คน

จุดมุ่งหมาย: เพื่อพัฒนาจินตนาการให้กับนักแสดง และฝึกการเคลื่อนไหวที่เป็นธรรมชาติ ละลายพฤติกรรมกายใช้ร่างกายที่เป็นโนรา

นักแสดงเลือกการทำทางเลียนแบบเป็นสัตว์ชนิดต่างๆ จากนั้นให้เลียนแบบพฤติกรรมของสัตว์เหล่านั้นโดยยึดท่าสัตว์ของโนราเป็นหลัก เพื่อสร้างจินตนาการจากพื้นที่ว่าง กำหนดพื้นที่สร้างโจทย์ให้ทุกคนอยู่ที่ริมสระน้ำ ในน้ำบ้าง อยู่บนบก จากนั้นให้นักแสดงพัฒนาต่อว่า สัตว์ที่ตัวเองเลือกกำลังทำอะไรอยู่

4. ผู้วิจัยเรียนรู้ทำเบ็ดเตล็ดท่าสัตว์ต่างๆ ในโนราและนำมาใช้ศึกษาการรำและการตั้งรูปแบบโนรา

ภาพที่ 4 ภาพกิ่งไม้สร้างแรงบันดาลใจ
โดย พุทธิพร อินทรสงเคราะห์ วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2553

ภาพที่ 5 ภาพนักแสดงร่วมใจร่างกายเลียนแบบ ลักษณะของกิ่งไม้
โดย จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2556 (ภาพของพรรัตน์ ดำรุง)

แบบฝึกหัด : ดูรูปภาพกิ่งไม้และมินิกเกาะอยู่เป็นไอเดีย

หลังจากนั้นให้หม่อมวลใช้ทำนกแขกเต้าเกาะตามข้อต่อร่างกายของนักแสดงร่วมทั้งใช้ร่างกายเลียนแบบลักษณะของกิ่งไม้และโพสท่าค้างไว้ เปลี่ยนท่าโพสเป็นการตั้งซุ่มแบบโนราเพื่อแอบดูพระยาหงส์ จากไกลๆ บนกิ่งไม้ขยับเข้ามาใกล้และเกาะที่ตัวพญานก

ข้อค้นพบ

นักศึกษาเอก โนรา ผู้ร่วมกิจกรรม ใช้จินตนาการ และสร้างสรรค์ได้ มีการกำหนดตัวละคร ทิศทาง ภาพเงื่อนไขและสามารถสร้างลีลาที่แตกต่างได้ ถ้ามีการให้เงื่อนไข (Condition) ลักษณะตัวละคร (characters) แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม นักศึกษาสามารถกำหนดภาพ (image) และเสียงเพลง

(music) ที่นักศึกษาสามารถทำงานแบบใช้ปฏิภาณได้ มีการทดลองตั้งซุ้มในแบบโนรา และทดลองตั้งซุ้มในแบบที่แตกต่าง และใช้ท่านกแขกเต้าเข้ามาสร้างองค์ประกอบในการตั้งซุ้ม จนทำให้เกิดภาพที่มีนกตัวเล็กๆ เกาะอยู่บนกิ่งไม้ใหญ่ และสร้างเหตุผลให้ตัวละครเกิดความเข้าใจในสิ่งที่ทำต่อจากนั้นลองสร้างงานจากเงื่อนไขตัวละครพญาหงส์ (ผศ.ธรรมนิตย์) ให้ดันลี้ลาทำงานที่นักศึกษาได้ลองสร้างและจัดลำดับเหตุการณ์ในการแสดง โดยที่ตัวละครมีความสัมพันธ์กับชาดก

จากประสบการณ์การทำงานของผศ.ธรรมนิตย์ในการด้นสดลีลา อาจารย์ซึ่งเป็นศิลปินผู้ใหญ่ได้สร้างปฏิสัมพันธ์ กับภาพที่นักศึกษาสร้างสรรค์ขึ้นมาใน 2 ลักษณะ คือในแบบที่สอดคล้องประสาน (Harmony) และสร้างความขัดแย้ง ในการจัดวางองค์ประกอบภาพ และช่วยพัฒนาแรงจูงใจในการเคลื่อนไหวและความต้องการของตัวละครอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี โครงเรื่องและสถานการณ์จึงพัฒนาตามลำดับ

อย่างไรก็ตามผลงานการแสดงที่เป็นผลแสดงความก้าวหน้าของงานวิจัยแบบฝึกปฏิบัติ การครั้งที่ 1 ทำให้เกิดตัวละคร พญาหงส์ ที่แตกต่างไปจากนางมโนราห์ แต่เป็นพญาหงส์ ในเรื่องหงส์ทรงธรรมที่เป็นพระโพธิสัตว์และเป็นผู้มีธรรมะเป็นที่พึ่งพาของฝูงหงส์ และนกต่างๆ ในสระใหญ่นั้น การแสดงผลงานนั้นนำเสนอในเทศกาลจัดมหกรรมการแสดงละครภาคใต้ ครั้งที่ 1 และใช้วงดนตรีแบบดั้งเดิมของโนราในการนำเสนอ ในการแสดงความยาว 10 นาทีนั้น ผศ.ธรรมนิตย์ ได้เริ่มการแสดงด้วยการไหว้ครู และต้นคำเกี่ยวกับการทำงานทดลองครั้งนี้ แล้วต่อด้วยการแสดงร่วมสมัย อันทำให้เกิดความตื่นเต้นต่อผู้ชม เพราะการแสดงงานชิ้นนี้ ให้ความรู้สึกที่แปลกใหม่ แม้จะเป็นโนรา (ด้วยเสียงดนตรี และการแสดงเปิดเรื่อง แต่เมื่อนำเสนอผลงานเป็นภาพที่แตกต่างและผู้ชมไม่คาดคิด*)

คลังหงส์ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 เดือนตุลาคม พ.ศ 2556

สถานที่ : มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้วิจัย : พัฒนาระบวนการ : จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์

นักแสดง : อาจารย์ วรณศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ (นักแสดง / ละครร่วมสมัย)
ผศ. ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ (อาจารย์ ศิลปินโนรา)
นักศึกษา เอกโนราที่มหาวิทยาลัยทักษิณจำนวน 10 คน
ครู-ศิลปิน รับเชิญ สีนินภา สารสาส มหาวิทยาลัยศิลปากร
วงโนรา ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

หลังจากที่นักแสดงทุกคนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจในกระบวนการสร้างงานชิ้นแรกที่เป็นระบาสั้นๆ ในการแสดงชุดบินไปแล้ว ต่อมาได้มีการพัฒนางานเพิ่มเติมโดยนำเรื่องหงส์ทรงธรรมที่เป็นชาดกนอกนิบาตอรรถกถาหงส์ชาดกมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างงานออกแบบลีลาที่มีความคล้ายคลึงกันกับการคลังหงส์และพรานบุญ(ภาคกลาง) จับนางมโนราห์ในเรื่องพระสุทธมนโนราห์แต่แตกต่างในการดำเนินเรื่องตัวละครหงส์ในเรื่องหงส์ทรงธรรมเป็นพระโพธิสัตว์มีเงื่อนไขในการเล่า

4 ต่อมา ผศ.ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ ได้พัฒนาการแสดงชิ้นนี้เป็นระบาร่วมสมัย ใช้ชื่อ ว่า บิน และแสดงเป็นชุดระบาสีที่ งานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา มหาสารคาม,งานทักษิณวิชาการ,งานประชุมสโมสโรลออนต์ภาคใต้ ,งานพิธีเปิดเกษตรแฟร์ภาคใต้จ พัทลุง,งานอาร์ทออสตรี ราชดำเนินกรุงเทพ, งานมหกรรมละครภาคใต้ครั้งที่๒/๒๕๕๗

เรื่องการแสดงออกของตัวละคร ที่แตกต่างจากตัวละครนางมโนราห์จากพระสุธนมโนราห์ เรื่องราวที่แตกต่างทำให้เกิดการทดลองใช้พื้นที่ (Space) ของเวทีและการใช้ร่างกาย (kinetic space) ที่แตกต่างไปจากความรู้เรื่องการรำโนราชุดคลังหงส์แบบเดิม

ในการพัฒนางานครั้งนี้ได้เชิญอาจารย์สินินภา สารสาส (ดนตรีสากล/นักแต่งเพลง) มาช่วยพัฒนาสร้างดนตรีเพื่อการเล่าเรื่องลักษณะใหม่ที่สื่อสารความรู้สึกของตัวละครให้สอดคล้องกับการแสดง

ขั้นตอนการทำงาน

กำหนดโครงร่างโดยให้สามารถสะท้อน สาระ อารมณ์ความรู้สึกที่ต้องการสื่อความหมาย ฉากที่ 1 เกริ่นนำ ต้นเรื่องหงส์ทรงธรรม

ฉากที่ 2 สถานที่ห้องพระโรง บรรยากาศแข็งแรงแช่ ชาววังโจษจรรย เรื่องหงส์ที่ดังมา อำมาตย์เข้ามาทูลเรื่องหงส์ให้พระราชวังว่ามีหงส์ที่ส่งมาควรจะนำมาไว้ที่วัง ในระหว่างนั้น หงส์ตัวที่อำมาตย์กล่าวถึงก็บินผ่านมา พระราชาเห็นก็เกิดความพอพระทัยเป็นอย่างมาก จึงตรัสให้อำมาตย์จัดหานายพรานไปจับหงส์มาไว้ที่วังทันที

ฉากที่ 3 ริมสระ สัตว์ต่างๆ พากันออกมาหากินริมสระน้ำ และมีฝูงนกตัวน้อยเกาะอยู่ตามกิ่งไม้ริมสระ เพื่อแอบดูพญาหงส์ออกมาอาบน้ำ และเล่นสนุกหยอกล้อกับพญาหงส์

ฉากที่ 4 คลังหงส์ ระบุว่าที่พญาหงส์เล่นกับฝูงนกอยู่นั้น นายพรานได้แอบมองอยู่และพยายามจะจับพญาหงส์ให้ได้ พญาหงส์ถูกจับ แต่สุดท้ายก็ถูกนายพรานปล่อย

กระบวนการทำงาน

หลังจากกำหนดช่วงและลำดับการเล่าเรื่องแล้ว จึงนำไปสู่การสร้างจินตภาพโดยนำทฤษฎีการสร้างลีลาจากแนวคิดภาษาการสื่อสารของร่างกายและการเคลื่อนไหว การแบ่งพื้นที่ที่ทับซ้อนช่วงเวลาอดีตกับปัจจุบันและห้วงความคิดคำนึง การสร้างจังหวะที่ขัดแย้งกับสถานการณ์ของเรื่องจากทฤษฎีทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้สร้างงานได้นำมาสร้างเป็นแบบฝึกหัดเพื่อสร้างและกำหนดลีลาการแสดง

ฉากที่ 1 เกริ่นนำ

กำหนดความต้องการในการนำเสนอเล่าเรื่อง หงส์ทรงธรรมหาทฤษฎีกลอนแปด ใช้ทำนองเพลงทับเพลงโทน ออกแบบแบบฝึกหัดนักแสดง อ่านนิทานเรื่องหงส์ทรงธรรมทั้งหมด และจับใจความสำคัญ นำมาแต่งบทร้องเป็น กลอนแปด

ฉากที่ 2 สื่อสาร

กำหนดความต้องการ ของตัวละครหมู่มวลในเรื่องทฤษฎีในช่วงนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ทฤษฎีที่ใช้การสร้างสัญลักษณ์หรือความหมายของท่าโดยใช้ท่าแม่บท 12 ท่า จากโนรา มาสร้างการเล่าเรื่องของกลุ่มนักแสดงที่มีบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ต่างกันและกำหนด

สถานการณ์ให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง โดยเลือกท่าแม่บท 12 จากโนรา และใช้องค์ประกอบการจัดวางเรื่องทิศทาง การทำซ้ำ ความซ้ำ เร็ว ให้นักแสดงหาท่าที่ชัดเจนกับความหมายที่ต้องการจะสื่อให้คนดู โดยที่ผู้วิจัยจะเป็นผู้เลือกและสร้างความหมายให้กับนักแสดง เพิ่มรายละเอียดเน้นความชัดเจนทำให้เกิดท่าใหม่และภาษาใหม่ในการเคลื่อนไหว

ภาพที่ 6 ภาพการสร้างสัญลักษณ์หรือความหมายของท่าโดยใช้ท่าแม่บท 12 ท่า
โดยจุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ วันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2556

ส่วนที่ 2 ทฤษฎีที่ใช้การสื่อสารและสร้างปฏิสัมพันธ์ของผู้แสดง ออกแบบแบบฝึกหัดเมื่อได้ลีลาท่าทาง ที่สื่อความหมายได้แล้ว จึงแบ่งกลุ่มนักแสดงในฉากนี้ออกเป็นสองกลุ่ม

กลุ่ม A เป็นผู้ส่งสาร

กลุ่ม B เป็นผู้รับสาร

เมื่อกลุ่ม A พบกับกลุ่ม B กลุ่ม A ต้องส่งสาร โดยใช้ท่ารำของโนรา ทำได้ก็ได้ แต่ต้องสบตากับคู่สนทนาตลอด เมื่อกลุ่ม A ส่งสารแล้ว กลุ่ม B รับสาร แล้วจึงส่งสารตอบกลับเป็นท่วงท่าโนรา เช่นเดียวกัน สามารถจับกลุ่มสนทนาเป็นกลุ่มใหญ่ได้

ฉากที่ 3 ริมสระ (ตัดไกลจากงาน บิน ในเดือน)

กำหนดความต้องการในการนำเสนอสัตว์ต่างๆ ออกมาหากินริมสระน้ำ และ ฟุ้งนกตัวเล็กเล่นหยอกล้อกับพญาหงส์ ทฤษฎีในช่วงนี้จะแบ่งเป็น 2 ช่วง นำระบำบินเข้ามาใช้ ท่าที่ใช้ในการออกแบบท่า ทำสัตว์ในโนรา ทำโนรา

ช่วงที่ 1 ทฤษฎีที่นำมาใช้ การนำแรงบันดาลใจจากภาพมาใช้ สร้างการตั้งชู้มแบบโนรา โดยใช้ท่าหงส์โนรา ท่านกแขกเต้า และการตั้งชู้มแบบโนรา

ออกแบบแบบฝึกหัด รูปภาพกิ้งไม้และสีนิกเกาะอยู่เป็นแนวคิด หลังจากนั้นให้หมู่มวลชนใช้ท่านกแขกเต้าเกาะตามข้อต่อร่างกายของนักแสดงร่วม ใช้ร่างกายเลียนแบบลักษณะของกิ้งไม้และโพสต์ท่าค้างไว้เปลี่ยนโพสต์ไปเรื่อยๆ ให้ผู้สร้างงานได้เลือก

ภาพที่ 7 ภาพเปรียบเทียบระหว่างการตั้งชুমแบบโนราแต่เปลี่ยนการใช้มือ
โดยใช้ท่านกแซกเต้าและการตั้งชুমแบบโนราดั้งเดิม
บน โดย จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ วันที่ 24 ตุลาคม. พ.ศ.2556
ล่าง ที่มา: เว็บไซต์ศาสตร์แห่งครุหมอนโนรา แห่งประเทศไทยวันที่ 2 ธันวาคม. พ.ศ.2556

ช่วงที่ 2 ตั้งชুমแบบโนราแต่เปลี่ยนการใช้มือโดยใช้ท่านกแซกเต้า ใช้ท่านกแซกเต้าเกาะตามตัวนักแสดงหงส์ มีการพัฒนาสถานการณ์ของเรื่อง จากเหล่าสัตว์ป่า กลายมาเป็นตัวแซกเต้า ตัวเล็ก แอบดูพญาหงส์ จากไกลๆ บนกิ่งไม้ขยับเข้ามาใกล้และเกาะที่ตัวพญาหงส์

ฉากที่ 4 ไล่ล่า-คล้องหงส์

กำหนดความต้องการนำเสนอ สร้างงานคล้องหงส์ที่แตกต่างจากเดิม ทฤษฎี เวลา กับพื้นที่ แบบฝึกหัด แนวคิดกึ่งินทางและเชือกมนุษย์

ผู้วิจัย พยายามสร้างความต่อเนื่องจากฉาก 3 มายังฉาก 4 และหาหนทางที่จะเปลี่ยน ฝูงนก จากฉากที่ 3 ให้ช่วยในการสร้างบรรยากาศ และเรื่องราว โดยสร้างสถานการณ์และเงื่อนไข ให้เห็นว่าการปรากฏตัวของนายพราน ทำให้เกิดความรู้สึก ความกลัว และพยายาม สร้างบทบาทให้ตัวละคร หมุ่มมว และพญาหงส์ และนำไปสู่ การคล้องหงส์ที่แตกต่างไปจากแบบประเพณี

ภาพที่ 8 บน ภาพโนราห์ที่สื่อความหมายเป็นเชือกมนุษย์

โดย จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2556

ลักษณะการทำงาน เน้นที่ความต้องการของตัวละครที่เป็นคู่ปฏิบัติ ได้แก่ พราน และ หงส์ทอง ส่วนนักศึกษาโนราห์ เปลี่ยนบทบาทในการแสดง จากนกในทะเลสาบ ปรับมาเป็นปวง (เชือกมนุษย์) รัตตัวพญาหงส์ และ ฉากจบ เกิดการประจันหน้า ระหว่างตัวละคร

ข้อค้นพบ

การให้เงื่อนไขตัวละครที่ต่างกัน นักศึกษาที่ร่วมกิจกรรมได้รับบทบาทต่างจากสิ่งที่คุ้นเคย ในการแสดงนักศึกษาที่ร่วมกิจกรรมต้องเคลื่อนไหวตามบทบาทต่างๆ เป็นผู้เล่าเรื่อง เป็นชาวเมือง เป็นฝูงนก หรือแม้กระทั่งเป็นเชือกมนุษย์ จะเห็นได้ว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถพัฒนากระบวนการของนักแสดง ในการปรับเปลี่ยนบทบาท (Transform) จากตัวละครหนึ่งไปสู่อีกตัวละครหนึ่งได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม การนำความรู้ที่ศึกษาในถ่ายทอดออกมา ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแนวคิดของงานเดินรำแบบโมเดิร์นแดนซ์และงานร่วมสมัย นักแสดงคนเดียวสามารถแสดงได้หลายบทบาท

การสร้างลีลา “Choreography”⁵ เชือกมนุษย์ ใช้แนวคิดแบบเปรียบเทียบ (metaphor) นำเอาลีลาท่าเดิมของโนราห์มาใช้ โดยปรับวิธีโดยการเพิ่มจำนวนคนขึ้น ปรับกระบวนการเพื่อให้สื่อถึงความหมาย ของปวงเชือกมนุษย์ที่เพิ่มความรัดรั้ง พลังกำลังรุนแรง ที่ใช้จำนวนเพื่อสื่อสารแรงที่มากมายกว่าที่จะต้านทาน นำเอาทฤษฎีทิศทางในการเดินมาสร้างวิธีการให้เกิดการเคลื่อนไหว และการสร้างจุดมุ่งหมายของตัวละครที่เป็น ปวง หรือเชือกมนุษย์ ว่าต้องการจับพญาหงส์

ส่วนนายพรานแสดงโดย อาจารย์วันศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ ใช้ลีลาการเคลื่อนไหวเลียนแบบพฤติกรรมธรรมชาติ และนำเอากายของนายพรานในโนราห์มาสร้างท่าเต้นให้กับนักแสดงและบวกรวมกับทักษะทางการแสดงของนักแสดงที่สื่ออารมณ์ความต้องการของตัวละครที่ต้องการจะจับหงส์ แต่สุดท้ายต้องยอมปล่อยหงส์ไป สื่ออารมณ์ได้ชัดเจน พระโพธิ์สัตว์แสดงโดย ผศ.ธรรมนิศย์ นิคมรัตน์ ใช้หลักการ ดันสอด การสื่อสาร 3 มิติ คือระหว่างนักเต้น ทั้ง 2 และกลุ่มหม่อมวล อีกทั้ง นักดนตรี ที่สร้างเพลงในห้วงขณะที่เกิดการเดินรำ ผู้วิจัยได้วางโครง ในการเคลื่อนไหวแบบพื้นฐาน และเมื่อนักแสดงหลักทั้ง 2 เข้าใจความต้องการ ความหมายของการเดินรำ และความเปรียบเทียบของผู้เต้นแล้ว งานก็ได้เกิดการต่อยอดในการสร้างท่าจากการดันสอด ของอาจารย์ ทำให้เกิดการพัฒนาการของฉากนี้ขึ้นไปอีก

⁵ ท่าเต้นที่ได้รับการออกแบบแล้ว

ในส่วนการทำงานกับดนตรี นักแสดงได้ใช้ทักษะการบวนการเคลื่อนไหวไปกับจังหวะของดนตรีที่มีความแตกต่างกันในแต่ละฉาก เมื่อนักดนตรีได้สร้างเสียงที่สื่อความหมายในการสร้างบรรยากาศ ซึ่งนักแสดงไม่คุ้นชินกับเสียงที่ไม่ใช่ดนตรี ทำให้นักแสดงต้องฝึกซ้อมมออยู่หลายครั้งกว่าจะแม่นยำจนสอดคล้องกับดนตรีจึงทำให้เกิดภาพใหม่ในแต่ละฉากมากยิ่งขึ้น

กรายท่า 1 การฝึกอบรมปฏิบัติครั้งที่ 3 เดือน พฤศจิกายน 2556

แสดงที่ : เทศกาลละครนนาชาติ ที่มหาวิทยาลัยบูรพา และ งาน World Dance Alliance ที่ประเทศไต้หวัน

ผู้วิจัย : อาจารย์จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ (นักเต้นร่วมสมัย / บัลเลต์)

นักแสดง : อาจารย์วรรณศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ (นักแสดง / ละครร่วมสมัย)

อาจารย์ธนพร แสนอ้าย (นักรำไทย/ ละครร่วมสมัย)

นางสาวนภัศร รอดบุญ (นิสิตเอกศิลปะการละคร/ บัลเลต์)

ผู้ประพันธ์ ดนตรี : อาจารย์สินนภา สารสาส (เพลงเบ็กรอง จากชุด เอกรงค์ 1 เป็นเพลงจากการแสดงบัลเลต์ มโนราห์⁶)

แนวคิด : ผู้วิจัยต้องการทดลองสร้างงานใหม่ ที่มาจากความคุ้นเคยเกี่ยวกับ คล้องหงส์ และมโนราห์ โดยคิดออกแบบเป็นงานร่วมสมัยที่อ้างอิงกับรากวรรณกรรมและการแสดงที่เป็นรู้จักในครั้งศตวรรษที่ผ่านมา ในเรื่องพระสุธนกับมโนราห์ ผู้วิจัยเจาะไปช่วงเวลาหนึ่งของความทุกข์ ความขัดแย้งในใจของตัวละครนางมโนราห์ในช่วงก่อนนุชชายนต์ ที่ย้อนกลับระลึกไปในอดีตที่ถูกจับตัวมา กับความโกรธแค้นใจในการถูกกล่าวหา ใสร้ายว่าเป็นกาลกิณีของบ้านเมือง โดยมีนักเต้นร่วมสมัยเต้นแทนหัวละลึกของมโนราห์ และตัวนางมโนราห์เองที่กำลังร้ายำ พร้อมปีกหางของเธอ การทดลองสร้างงานโดยทดลองพัฒนาพื้นที่และเวลาของนักแสดงสามคนต่างลีลาต่างองค์ความรู้ต่างประสบการณ์ต่างพื้นที่แต่ร่วมบนเวทีเดียวกัน

ภาพที่ 9 การแสดงชุด กรายท่า 1

โดย จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์ วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556

6 กำกับลีลาโดย วราภรณ์ ปัจฉิมสวัสดิ์

เงื่อนไขการแสดง ทดลองสร้างงาน ให้ตัวละคร 3 ตัว นักแสดงมีทักษะการใช้ร่างกายที่ต่างกันอยู่บนพื้นที่เวทีเดียวกันแต่ใช้เรื่องราวที่ต่างเวลาตัวละครอยู่ต่างมิติและกำลังเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับนางมโนราห์เป็นแบบฝึกหัดสำคัญของศิลปินได้ทดลองเล่าเรื่องที่แตกต่างทับซ้อนกันด้านเวลาอดีตกับปัจจุบันและทับซ้อนกันในด้านตัวละครกับความนึกคิด

ผลการทดลอง

เนื่องจากการแสดงทั้ง 3 ชุดอยู่ในกรอบเงื่อนไขของเวลาน้อยและสั้น จึงทำให้ตัวเนื้องานบางอย่างไม่สามารถลงลึกไปในรายละเอียดแต่จากการทดลองนักแสดง ที่มีพื้นฐานจากโนรา เมื่อได้รับโจทย์จากผู้สร้างงานจะสามารถรับคำสั่งและคิดต่อพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีต้นทุน (ทำโนรา) จึงสามารถปรับใช้งานได้ แต่ยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในสิ่งที่ตัวเองทำนักแสดงจะไม่รู้สึกว่สิ่งที่ตัวเองทำคือสิ่งใหม่ เพราะสิ่งที่สังคมได้นำเสนอในมิติของงานการแสดงร่วมสมัยคือต้องมีท่าฝรั่งหรือท่าballet เข้าไปผสมเท่านั้น แต่สิ่งที่ผู้สร้างงานต้องการทดลองและนำเสนอคือยังคงใช้รากจากวัฒนธรรมเดิมที่ผ่านเทคนิคใหม่ในการนำเสนอมิได้สร้างเทคนิคการเต้นแบบใหม่วิจัยจึงต้องคอยอธิบายไปที่ละส่วนให้นักแสดงเข้าใจเป็นลำดับขั้นตอน

ข้อค้นพบ

หลักการคิด เรื่อง พื้นที่ และ เวลา ที่ซ้อนทับกันอยู่ น่าสนใจในเชิงการสร้างมิติของเรื่องและภาพแต่ขาดการสื่อสารทางด้านความรู้สึกนักแสดงยังไม่ตกผลึกและไม่เข้าใจเรื่องที่ถูกกำกับลีลาต้องการนำเสนอแต่นักแสดงสามารถใช้ร่างกายได้เป็นอิสระในการใช้พื้นที่เพลงมีส่วนสำคัญสำหรับการแสดงชุดนี้เนื่องด้วยดนตรีเป็นร่วมสมัยที่มีอารมณ์ความรู้สึกและสามารถสร้างบรรยากาศให้แก่การแสดงได้

สรุปและอภิปรายผล

ถึงแม้กรอบเงื่อนไขของระยะเวลาในการทดลองจะสั้น แต่ผู้วิจัยได้แบ่งแนวทางการพัฒนาออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 นักแสดง

นักศึกษา ที่มีพื้นฐานจากโนรา เมื่อได้รับโจทย์จากผู้สร้างงาน จะสามารถรับคำสั่งเข้าใจโจทย์ และเงื่อนไข ที่แตกต่าง คิดต่อพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีต้นทุน (ทำโนรา) จึงสามารถปรับใช้งานได้ ถึงแม้ว่ายังไม่ค่อยมีความเข้าใจในสิ่งที่ตัวเองทำ นักแสดงจะไม่รู้สึกว่สิ่งที่ตัวเองทำคือสิ่งใหม่ เพราะสิ่งที่สังคมได้นำเสนอในมิติของงานการแสดงร่วมสมัยคือ ต้องมีท่าฝรั่งหรือท่าballet เข้าไปผสมเท่านั้น แต่ผู้สร้างงานเห็นถึงความตั้งใจและต้องการจะเรียนรู้ ตามแต่ผู้สร้างสรรค์ได้แนะนำ สิ่งสำคัญสำหรับนักแสดงแบบประเพณีคือการเปิดใจยอมรับสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาพิจารณา และทำความเข้าใจจึงจะสามารถพัฒนากระบวนการจากแนวความคิดได้

อาจารย์ ศิลปิน การนำนักแสดงมีองค์ความรู้ที่แตกต่างทางทักษะด้านการใช้ร่างกาย ทั้ง นักโหรา นักบัลเลต์ นักรำไทย นักการละคร นักเต้นร่วมสมัย ทำให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติ ในการทำงาน มีมุมมองที่ต่างกันไป จึงเกิดการเสริมสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจต่องานศิลปะ ร่วมสมัยกับอนาคตที่ความเชื่อมโยงกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคและโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

ภาพที่ 10 ภาพบรรยากาศการสร้างงาน

ภาพ โดย รศ.พรรัตน์ ดำรง วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2556

ส่วนที่ 2 การแสดงผลงานทดลอง

จากการทดลองสร้างงานทั้ง 3 ชิ้น ผู้สร้างสรรค์ได้ค้นพบแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์และแนวคิดหลักการออกแบบ มาใช้เพื่อสร้างงานศิลปะใหม่ที่พัฒนามาจาก วรรณกรรมของไทย นาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์โหราพื้นบ้าน ที่ไม่ใช่การทำซ้ำกับงานแบบประเพณี ก่อให้เกิดรูปแบบการสร้างฟอร์มใหม่จากการแสดงชุดบิน รูปแบบการดำเนินเรื่องและวิธีการคล้องหงส์แบบใหม่ จากการแสดงชุดหงส์ทรงธรรม และการสร้างมิติให้กับการแสดงและตัวละคร จากการแสดงชุดกรายท่า

ผลการทดลองสร้างงานทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นการศึกษาทดลองคิด ออกแบบ สร้างสรรค์ และร่วมมือ ร่วมใจของศิลปิน อาจารย์ด้านนาฏศิลป์ การเต้นรำในมหาวิทยาลัย การทำงาน การค้น สด กัน ระกวาง นักรำ นักดนตรี

สิ่งที่เป็นอุปสรรคน่าจะเป็น เรื่องเวลา ค่าเดินทาง งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุน ค่าเดินทาง บางส่วน จากสำนักศิลปะร่วมสมัย ประโยชน์ของการทำงานลักษณะนี้ คือทำให้เกิดการค้นหาแนวทางในการสร้างสรรค์งาน สร้างเงื่อนไขในการแสดงที่แตกต่าง ลองนำทฤษฎีตะวันตก มาตีความปรับใช้จริงกับศิลปินไทย ทั้งที่เป็นการทำตามแบบฉบับ และการทดลองสร้างลีลาจากความ คิดของนักเต้น นักรำเอง ผู้วิจัยได้ทดลองค้นหา การสร้างงานที่

1. พัฒนาจากการฟ้องเรื่อง โดยยึดวรรณกรรมเป็นหลัก เพื่อสร้างความคุ้นเคยก่อนในเรื่องต้น ต่อจากนั้น สร้างการเดินรำ การสื่อสารด้วยร่างกาย ในทิศทางใหม่ พื้นที่ใหม่ เงื่อนไขที่แตกต่าง ทำให้งานที่เป็นผลงานทดลองมีการเคลื่อนไปจากภาพดั้งเดิม

2. พัฒนาการใช้ภาษาลีลาของโนรา เพื่อสื่อสาร เปรียบเทียบ และสร้างสัญลักษณ์ใหม่ เช่น การโจษ เป็นเชือก เป็นอำนาจ และความรุนแรง

3. ทดลองใช้การเดินรำ ของเรื่อง 3 เรื่อง ในพื้นที่เดียวกัน และเล่าเรื่องต่างเวลา ต่างบริบทที่สัมพันธ์กัน ทำให้เกิดงานที่สื่อสารความคิดใหม่ได้

4. เกิดความกล้าที่จะหา เสียง สำเนียง จากดนตรีที่สื่อความรู้สึก และค้นหาลีลา ท่าทางของนักรำโนรา ที่นำมาปรับใช้ หรือนำเสนอในเรื่องที่แตกต่างไปจากเรื่องตามชนบทที่คนส่วนใหญ่รู้จัก นักแสดงที่เป็นนักศึกษา ได้ฝึกสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และเดินรำในโจทย์ และ เงื่อนไขที่แตกต่าง เรียนรู้ที่จะปรับทาง ปรับการเล่าเรื่องและสื่อสาร

สิ่งที่ค้นพบ จะสามารถสร้างอัตลักษณ์ทางความคิดที่สัมพันธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมเดิมในการอนุรักษ์ รักษาและพัฒนาต่อยอด เพื่อตอบสนองสังคมประชาคมอาเซียนและเสริมสร้างความเข้าใจต่อศิลปประเพณีของไทยในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

สมฤทธิ ลือชัย. (2553). ความการแสดงทางวัฒนธรรม: เรื่อง พระสุธน มโนราห์ จากวรรณกรรม

ท้องถิ่นสู่นาฏศิลป์สุวรรณภูมิ สุธน-มโนราห์. กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการแสดง

ศุภมณฑา สุภานันท์ (2554). พื้นที่ เวลา อัตลักษณ์ และการสร้างความหมายทางสังคม วารสาร

นิเทศศาสตร์: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมุทรจรรยา บูรพา. (2548). อาเซียน สิ่งท้าทายใหม่และการปรับตัว. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาฯ.

หลวงรัฐฎการโกศล แปลเป็นภาษาไทย (2513). ชาตคมาลา พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:

งานพระราชทานเพลิงศพหลวงเสถียรโชติสาร.

สมพร พูราจ. (2554). mime ศิลปะท่าทางและการเคลื่อนไหว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธรากร จันทนะสาโร (2554). นาฏยประดิษฐ์ สาขาวิชานาฏศิลป์ วารสารภาควิชามนุษยศาสตร์

และศิลปกรรม

พิทยา บุษรรัตน์ (2535). โนราโรงครุฑตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ปรินิพนธ์

ปรินิพนธ์โท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

สมฤทธิ ลือชัย จากวรรณกรรมท้องถิ่น สู่นาฏศิลป์สุวรรณภูมิ : สุธน-มโนราห์ เอกสารประกอบการ

แสดงครั้งที่ 47 เรื่อง พระสุธน มโนราห์

นิยะดา เหล่าสุนทร (2538). ปัญญาชาตค : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรอง

ของไทย. วารสารวิจัยศิลป มหาวชิวิทยาลัยเชียงใหม่